

József Attila ismeretlen vásárhelyi alkalmi verse

Tasi József emlékének

A Forrás József Attila-számának szerkesztésekor, 2003 őszén arra kértem Kiss Ferencet, a költő kéziratának gyűjtőjét, hogy a szám „illusztrálásához” fénymásolatban adjon gyűjteményéből 10-12 dedikációt. A kérésnek eleget tett, sőt a tőle kapott CD, a dedikációk mellett, néhány egyéb dokumentum digitalizált képét is tartalmazza. Az ajánlások egy része azóta bekerült a számba, egy része máskor, máshol jelenik meg. Az egyéb dokumentumok azonban önmagukban, magyarázat nélkül nem kiadhatók. Így most egy verskézirat közlésére és filológiai adatolására itt teszek kísérletet.

*

A szóban forgó vers címe: *A vendégek üdvözlése*. A cím is, a vers szövege is gépelt; autográf szerzői javítás nincs benne. A gépiraton nem szerepel a szerző neve sem. A 3., 5. és 7. strófa utólag, kézzel, át van húzgálva; e törlés végrehajtója azonban, sajnos, nem azonosítható – bárki lehetett. Annyi csak a bizonyos, a gépiratot a gyűjtő József Attila környezetéből kapta, József Attilával kapcsolatos dokumentumról van tehát szó. A kérdés csak az, maga a költő írta-e, avagy valaki más, pl. József Jolán?

Célszerű magából a szövegből kiindulnunk. A vers – betűhíven reprodukálva – a következő:

A vendégek üdvözlése.

- [1] Hogyne volna, hogyne volna jó világ,
Ahol együtt látni ennyi maskarát
    Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy,
    Ebbül végy, abbul végy, éhen ne maradj.
- [5] Esztendőben egyszer esik farsangbál,
Nem esnék le a cipőd ha táncolnál
    Üdvözlégy, üdvözlégy vig vendégsereg,
    ugy elhull, mint a légy, aki kesereg.
- Tárgyaláson a lóköttő fellebbez,
[10] Jó helyen a rendes vendég bellebbez,
    Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy,
    Ebbül végy, abbul végy, éhen ne maradj.
- Kabaré vár tekintetes vendégség,
Ha rossz a vicc, fő hogy jó az egészség,
[15] Üdvözlégy, üdvözlégy, vi[g] vendégsereg,
    Ugy elhull, mint a légy, aki kesereg.

Férfi itt ne növesse a szakállát,
Asszony itt ne sirassa a sóárát,
[20] Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy,
ebbül végy, abbul végy, éhen ne maradj.

Aki legény udvaroljon kedvére,
A gazdasszony majd ráver a körmére,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vig vendégsereg,
Ugy elhull, mint a légy, aki kesereg.

[25] Aki éhes egyék igyék, lakjon jól,
Vegyen bátran háromszor a kappanból,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy,
Ebbül végy, abbul végy, éhen ne maradj.

Aki szomjas, iddogáljon csak jócskán,
[30] Majd a neje hazatolja talicskán,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy,
ebbül ig[g]ly, abbul iggy, szomjan ne maradj.

Hogyne volna, hogyne volna jó világ,
Ahol együtt látni ennyi maskarát,
[35] Csebogár, csebogár, sárga csebogár,
Vége vége már, a dalnak, vége vége már.

A címből s a versszöveg belső utalásaiból kitetszik, hogy itt egy „farsangbál” vendégeinek üdvözléséről van szó. Ezt a rendezvényt s magát a verset is, mint a rendezvény egyik műsorszámát, azonosítani tudjuk.

Bán Oszkár hagyatékából Tasi József már 1985-ben (majd, írását kötetbe is fölvéve, 1996-ban) közölt egy „érdekes báli meghívót” (Tasi József: *József Attila könyvtára s más tanulmányok*. Bp. 1996. 225–229). „A 21 x 14,3 cm-es méretű nyomtatvány első három lapján alul-felül kettős aranycsík között olvasható a világoskék betűkkel nyomott szöveg. Az első lap alján a cím, a második lapon” egy Makai Lucie aláírást *Hívogató* című vers (ezt Tasi József Attila szerzeményének tartja), a harmadik lapon pedig a bál műsora olvasható:

„KABARÉ-MŰSOR

1930. március 1. este fél 10 órakor

1. A vendégek üdvözlése.

(Előadja a női dalárda.)

2. Családi kör

(Makai Lucie és dr. Solti Jancsi.)

3. Sajnos ezen is tul kell esni.

(Stranyovszky Etelka énekszámai.)

4. Premier Szegeden

Rendkívül izgalmas és fordulatokban gazdag cow-boy történet a vásárhelyi irodalmi prairiekről. Előadják: Gádor Mariska, Gádor Pál, Müller Mór, A Gróf, Szent-Genovéva, Valéria és József Attila.

5. *A néma vezérigazgató*

(Előadja Béla, aki 26 éves – múlt.)

6. *Aki a zsókert a táskájában hordja.*

(Römi közben előadja Blancz Klári.)

7. *Müller Mór a perzsa vásáron.*

(A cenzura egyelőre betiltotta.)

8. *A latabagomár.*

(Turkatamor mint fefebin.)

9. *Műsortöltelék.*

(Előadja a női dalárda.)

10. *Az eladó lány.*

(El-adja Müller Elizke.)

11. *Hol vannak az ezüst kanalak?*

(Előadják a vendégek.)

12. *Mindenki benne van.*

(Előadja Makai Lucie.)

13. *Dráma a ligetben.*

Nagy, látványos opera. Szövegét és zenéjét szerző Wagner-Fricsay Richárd. Vezényel Gádor Mariska. A díszleteket tervezte Rudnay Gyula. A kosztümöket kölcsönözte az Első Hódmezővásárhelyi M.Kir. Zálogház. Fővilágosító Gádor Pál. A táncszámokat betanította Czukor László. Balettmester: Müller Mór. A csábtáncokat bemutatják a görlok. Primabalerina Müller Anni.

! Játssza a teljes operai együttes!

A rendezőség vöröshagymáról és záptojásokról gondoskodott.”

A meghívót s benne a műsort Tasi József már „dekódolta”, így immár világos, hogy ez a műsor a József Jolán (akkor még Makai Ödönné) szervezte hódmezővásárhelyi bál műsora. Az időpontot (1930. március 1.) a meghívó maga is megadja, a szereplők pedig a Makai-házaspár és rokonaik, illetve vásárhelyi barátaiak. Egyenkénti azonosításuk itt fölösleges, annyi számunkra elegendő, hogy a műsorban emlegetett Makai Lucie valójában József Jolán, Stranyovszky Etelka pedig József Etelka. József Attila a műsorban saját, ismert nevén szerepel, – mint a 4. műsorszám egyik szereplője.

A program és a műsorszámok megfogalmazása önmagáért beszél; vidám, „figurázó” estéről volt szó, az egészet a szándékolt jókedv, sőt bohóckodás hatja át. A provinciális középosztály „társasági” eseménye ez.

A műsor első száma, láttuk, *A vendégek üdvözlése* címet viseli, s ezt a számot „a női dalárda” adta elő. A most előkerült vers, nem kétséges, e műsorszám szövegét adja. Nemcsak címe azonos a meghívóban szereplővel, de a szöveg hangulata, utalásai is ide kapcsolják. A gépirat, amely előkerült, alighanem az előadóknak, a „női dalárdá”-nak (valójában a társaság hölgytagjainak) szereppéldányai közül való. Erre vallanak a szöveg javítatlan gépelési hibái, valamint a legépelt szövegből való törlések, amelyek utólagos rövidítési szándékról árulkodnak. (A műkedvelő hölgyek rövidebbre fogták a műsorszámot;

a kompozíció e légkörben úgysem számított.) A hangulathoz a szerző nevének föltüntetése nem illett; ezen az estén nem a szöveg megalkotója volt a fontos, hanem az „attrakció”, a hangulatteremtés.

*

Mindebből persze automatikusan még nem derül ki, hogy ki volt a műsorszám szövegének megalkotója? A meghívón nyomtatásban is szereplő *Hívogató* című vers aláírója, láttuk, Makai Lucie, azaz József Jolán volt, s bár Tasi József úgy vélte, ezt a verset – a név-aláírás ellenére – költőnk írta, azonosítását máig kétely kíséri. Stoll Béla pl. kategorikusan azt állítja, hogy a *Hívogatót* Jolán írta (Stoll Béla, Irodalomismeret, 1995. aug., 17). Hogy ki írta *azt* a meghívóra föltett verset, ezúttal nem érdemes bolygatni, szempontunkból most csak az látszik fontosnak, hogy – *Hívogató*ról lévén szó – a szöveget szükségképpen a háziasszonynak, azaz Jolánnak illett jegyeznie. Az aláírás ott nem a szerzői öntudat megnyilvánulása, nem is márkanév, hanem a háziasszonyi szerepkör vállalása.

Az persze kétségtelen, Jolán írt verseket, élvezte a szereplés e formáját is. A névtelen *A vendégek üdvözlése* tehát elvileg származhatna tőle, ám – siessünk mindjárt leszögezni – ez csupán elvi lehetőség. A rejtve maradó, anonym szerzőség aligha lehetett becsvágya, kivált amikor kéznél volt, s munkára fogható volt költő-öccse. A verset megítélésem szerint nem is Jolán, hanem a család valódi költő-tagja, *József Attila írta*.

Szerzősége mellett sok minden szól.

1. József Attila, tudjuk, máskor is írt ilyen verseket, az alkalmi versek szerzése egyáltalán nem volt idegen tőle. E vonatkozásban Tasi József jó érzékkel idézi József Jolán vallomását: „József Attila vidám, játékos szórakoztatója volt mindenkor különböző összetételű társasköreinek. Makói, szegedi, hódmezővásárhelyi házak és a házak között József Attilára emlékező emberek *sok ilyen írást* idéznek, *a fiatal Attila derüis verssorait*” (József Jolán: „*Az angyalok sose esznek, Mégis gyönyörűek lesznek*” *Emlékezés József Attilára*. Film, Színház, Irodalom, 1940. 12. sz. 18., idézi Tasi 1996. 227.).

2. A vers általános színvonala, sok részletmegoldása József Attilára, s nem Jolánra vall; ez a vers semmiképpen nem egy „műkedvelő” rögtönzése.

3. Egyes megoldások jellegzetesen József Attila-i megoldások. Ilyen például az ötször is előforduló refrénsorban (*Üdvözlégy, üdvözlégy, vendégünk ha vagy*) a *ha* szó elhelyezése. A szokványos sorrend a „*ha vendégünk vagy*” lenne, ám a *ha* ilyen hátravetése József Attilánál sokszor előfordul. Például: „E világon *ha* ütsz tanyát” (*A hetedik* – JAÖV 2:143.), „Az égen *ha* felhő volna”, vagy: „A sikon *ha* dinnye volna” (*Öt szegény szól* – JAÖV 2:230.), „Rejtelmek *ha* zengenek” (*Flóra 2. Rejtelmek* – JAÖV 2:348.) stb. S még egy példa *A vendégek üdvözlése* megírása előtről: „Dél szemmel *ha* néz a / sokutu világra” (*Hosszu az Uristen* – JAÖV 2: 60.) Ez a megoldás, azt mondhatnánk, szinte költői kézjegy; névaláírás nélkül is azonosítja költőnket.

4. Az „Aki szomjas, *iddogáljon* csak jócskán” sorban az ige gyakorító alakja ugyancsak jellemző, József Attilától kedvelt megoldás.

5. A vers fölépítése, mélyszerkezete – minden „tartalmi” és hangoltság-beli eltérés ellenére – szoros rokonságot tart az időközben, valamikor 1929 karácsonya előtt írt *Betlehemi királyokkal* (JAÖV 2:88). Itt is, ott is az ismétléses, mondókaszerű szerkesztés, a beszélői szólam tipográfiailag (beljebb kezdéssel) is jelölt megkülönböztetése pl. olyan

vonás, amely összekapcsolja a két szöveget. s ez a rokonság nem felületi, nem más számára könnyen lemásolható mozzanat. Ha Jolán (vagy bárki más) lenne a szerző, a két vers viszonya mindenképpen más lenne, az imitáció ugyanis mindig a felületen, a külsőségekben mozog.

*

Summa summárum, úgy vélem, elmondható: *A vendégek üdvözlése* című, aláírás nélküli gépirat szerzője nagy valószínűséggel József Attila. Hódmezővásárhelyen, testvéreinél írta az 1930. március 1. előtti napokban. A több példányban legépelte szöveget a Makaiéknál rendezett bál „hölgyei”, a „női dalárda” tagjai adták elő – alighanem dalszerűen recitálva, esetleg énekelve. (Az előadók „dalárdaként” való megjelölése legalábbis erre vall.)

Az *Összes versek* kritikai kiadásának átdolgozása most folyik. Az új editióban – időrendi helyén – már e versnek is ott kell majd lennie.

*

Kiegészítés a fõntiekhez. Írásomat megmutattam Stoll Bélának, aki ma a József Attila-textológia vitathatatlanul legjobb, legfõlkészültebb mûvelõje. Véleménye, amelynek idézésére fõlhatalmazott, megerõsíti érvelésemet s — egy lényeges ponton — kiegészíti azt. „A vers — írja Stoll — kedves, elfogadom érvelésedet: valóban József Attila keznyomát viseli. Különösen tetszik nekem a *ha* kötõszóval kapcsolatos elemzésed.” Majd: „Örülök, hogy hozzájárulhatsz a közléshez a vers *szövegmintájának és dallamának* megállapításával. A mellékelt xerox [hasonmását lásd külön] önmagáért beszél: József Attila versének 5. és 25. sora szöveg szerint is összevethetõ a népies dal 1. sorával és refrénjével, a dallamra pedig jól énekelhetõ a vers. Egészen biztos, hogy a nõi dalárda ad notam Egyszer esik... adta elõ. Apró adalék egyúttal József Attila népdal- és népies dal-ismeretéhez.” (Stoll Béla észrevételeit és kiegészítéseit köszönöm.)

Egyre kerekesebb tehát a kép, ami *A vendégek üdvözlésérõl* összeáll.

LENGYEL ANDRÁS

A vendégek üdvözlése.

Hogyna volna, hogyna volna jó világ,
Ahol együtt létai anyai maskarát
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendéglük ha vagy,
Ebből vögy, abból vögy, önen ne maradj.

Eztendőben egyszer esik farsanghál,
Nem eszük is a cipőd ha téveszölél
Üdvözlégy, üdvözlégy vig vendégsereg,
Ugy állhál, mint a légy, aki kesereg.

~~Tárgyaláson a létkés fellebbes,
Jó helyen a rendez vendég helyekben,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendéglük ha vagy,
Ebből vögy, abból vögy, önen ne maradj.~~

Kabard vár tekintetes vendégség,
Ha rossz a vice, fő hogy jó az egészségy,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vi vendégsereg,
Ugy állhál, mint a légy, aki kesereg.

~~Férfi itt ne névessze a senkélit,
Asszony itt ne sírassa a székét,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendéglük ha vagy,
Ebből vögy, abból vögy, önen ne maradj.~~

Aki legény udvaroljon kedvére,
A gazdaszöszny majd réver a künnére,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vig vendégsereg,
Ugy állhál, mint a légy, aki kesereg.

~~Aki önen egyik igyék, lakjon jól,
Vegyen bátran háromszor a kappamból,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendéglük ha vagy,
Ebből vögy, abból vögy, önen ne maradj.~~

Aki szemjas, iddögéljon csak jócskán,
Majd a noje hasatolja talicskán,
Üdvözlégy, üdvözlégy, vendéglük ha vagy,
Ebből igy, abból igy, szemjan ne maradj.

Hogyna volna, hogyna volna jó világ,
Ahol együtt létai anyai maskarát,
Csobogár, csobogár, sárga csobogár,
Vége vége már, a dalnak, vége vége már.

Egyszer e - sik esz-ten-dő-be ka - rá - csony,
 Férjhez mēn-ne a nagy-sá-gos kis - asz - szony.
 Cse - bo - gár, cse - bo - gár, sár-ga cse - bo - gár,
 Cse - bo - gár, cse - bo - gár, sár-ga cse - bo - gár!

Egyszer esik esztendőben a húsvét,
 Férjhez menne a kisasszony, de nincs pénz.
 Refr.

Egyszer esik esztendőben a pünkösöd,
 Férjhez menne a kisasszony, de nincs üst.
 Refr.

A vers dallam- és szövegmintája
 Népies dalok. Szerk. Kerényi György. Bp. 1961. (Népzenei Könyvtár 3.)